
УДК 796.01

Світлана Валентинівна МОГІЛЬОВА,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1821-902X>

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Розглянуто види соціальних змін, визначений стан сучасного українського соціуму, відповідно цього зазначені головні виклики, з якими може зіткнутися людина.

Ключові слова: соціальні зміни, модернізація, трансформація, ідентичність, виклик.

Соціальні зміни в будь-які часи ставлять певні вимоги перед суспільствами в цілому, і перед окремими індивідами зокрема. Зазначимо деякі з них.

Важливим визначальним фактором для цих вимог є кількість історичного часу, що відведений на здійснення певних перемін. Так, у випадку керованої еволюції (країни Західної Європи), зміни здійснюються протягом століть, що дає більшості членів соціуму змогу засвоїти цілі перебудови, як органічно необхідні. Усвідомлення передумов трансформацій, спрямованість до «мети поколінь», сталість системи цінностей, дозволяє людині відповідально побудувати своє життя. Майже такі ж завдання постають перед особистістю в періоди реформаційних змін. Займаючи, зазвичай, кілька десятиліть, реформування чітко визначає напрямки перебудов, вимоги щодо освіченості громадян, ринку праці тощо. Цьому виду трансформацій характерно запозичення деяких чужих (зарубіжних) ідей, що і формує, головним чином, запит щодо особливостей особистості (активність, відкритість до нового тощо). Модернізація (сучасна), вимагаючи більш стрімкого розвитку всіх сфер суспільного життя, триває два-три десятиліття і потребує орієнтації на чужі, більш розвинуті, пріоритети. Швидкість змін досягається неприродними (часто насильницькими) методами та супроводжується руйнуванням певних органічних соціальних структур та систем цінностей, що з необхідністю деформує паттерни соціальних взаємодій і на особистісному плані. Найбільш швидкий темп соціальних перебудов (близько 10 років) – трансформація, при якій ступінь неприродності змін надто високий, більшість ідей та гасел є запозиченими, а соціальна реальність змінюється несподівано і непередбачено (часто навіть для безпосередніх організаторів). На відміну від модернізації, трансформація змінює всі галузі життя, навіть ті, котрі відповідають не за розвиток, а за стабільне функціонування та життєве забезпечення суспільства, те що Ф. Бродель назвав «структурами повсякденності» [1]. Наслідки трансформацій зазвичай катастрофічні, оскільки майже миттєво руйнуються не тільки державні, але й суспільні інституції

(приклади – революція 1917 року, «перебудова» в СРСР наприкінці 80-х років ХХ ст.). Зважаючи на викладене, зміни в сучасному українському суспільстві скоріше можна визначити як модернізацію в сучасному розумінні (тобто як оновлення політичних, соціально-економічних, культурно-духовних засад суспільства в намаганні наздогнати розвинуті постіндустріальні суспільства) з елементами трансформації.

В особистісному плані така модернізація суспільства створює завелику кількість викликів, більша частина якої може бути розгорнута у ракурсі «проблем особистісної ідентичності». В есенціалістському дискурсі, серед багатьох причин кризи ідентичності, на перший план, безумовно, виходять зазначені ще В. Хьосле [4]: роздуми індивіда про те, що всезагальні норми, релевантні для нього, можливо не були достатньо обґрунтованими і законними та їх визнання було помилкою (особистісною чи колективною), або, що взагалі не існує таких норм; навіть при визнанні певної загальної (можливо нової) системи цінностей, людині важливо розуміти, як само вона може їх здійснювати, проявити себе у мінливих умовах; це більшу кризу викликає неспроможність реалізувати себе згідно того, що Хьосле називає «породжуючим принципом», тобто відповідно до свого дійсного поклику тощо [4, с. 119]. Конструктивістське прочитання ідентичності (тобто, як більш чи менш заданої соціально) також оголює ряд проблем. «Ідентичності загалом являють собою конструкти. Люди конструюють власні ідентичності, займаючись цим хто за бажанням, хто в разі потреби або примусово» [3, с. 182]. Тобто ідентичності індивіда множинні та ситуативні, задані культурно, політично та багато як ще. Оскільки західний постмодерний стан культури «накрив» Україну (як і всі пострадянські країни) дещо із запізненням, то і гармонійно грати колажними, ризоматичними, плинними альтернативними ідентичностями наша людина не навчена і тимчасова втрата світоглядної орієнтації може бути самим легким наслідком.

Підсумовуючи, хотілося б наголосити на одній із новітніх проблем. Україна проходить як би «подвійну» модернізацію. З одного боку – подолання наслідків «хвороби бездержавності» із наздоганяючою вибудовою власної національної держави, що передбачає спирання на сталі національні цінності, їх

трансформаційний розвиток у сучасній культурі, формування національних еліт тощо. З іншого – це наздоганяюча модернізація з активною орієнтацією на більш економічно та політично розвинуті країни (інтеграція в ЄС як визначений стратегічний пріоритет), що передбачає переважне запозичення головних ідей та настанов європейської культури. При цьому відзначається, що країни вже вдало інтегровані в ЄС, «багато в чому зблизилися щодо їх економічних і політичних систем, їх соціальної структури, базових цінностей, матеріального добробуту і суб'єктивного світовідчуття населення» [5]. Тобто, ці країни більш схожі між собою, ніж ті, що «на шляху» до інтеграції – Східна Європа, країни СНД. У країнах, адаптованих у європейське співтовариство, сталася неминуча стандартизація та уніфікація майже всіх сфер життя, що є цілком природним для процесів модернізації та трансформації. Обсяг «обумовленості ЄС» неухильно зростає (особливо для посткомуністичних країн). «Вимоги, які ЄС висуває до країн-кандидатів, або країн, які є потенційними кандидатами на вступ, давно вийшли далеко за межі стандартного пакета умов міжнародних фінансових організацій і сьогодні стосуються ключових соціально-політичних атрибутів держави» [2, с. 85]. Така обумовленість ЄС застосовується також до тих країн, котрі ще не мають членства і навіть його офіційної перспективи, але визначили зовнішньополітичний пріоритет на європейську інтеграцію. Тобто, Україна невдовзі може стати перед вибором: збереження національної ідентичності або остаточна модернізація. Наслідки необхідності такого вибору можуть бути несподіваними не тільки в індивідуальній, але й в суспільній свідомості.

Список бібліографічних посилань

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII вв. Т. 1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. М.: Прогрес, 1986. 622 с.
2. Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности. *Вопросы философии*. 1994. № 10. С. 112–123.
3. Хантингтон С. Идентичности национальные и прочие. Глобализация и идентичность: хрестоматия. Харьков: Эксклюзив, 2007. С. 180–193.
4. Шпилёв Д. А. Трансформация и модернизация в современном коммуникативном обществе. *Коммуникативистика: прикладные аспекты социально-гуманитарного знания*. Н. Новгород, 2008. С. 70–75. URL: <https://www.civisbook.ru/files/File/Shpilev.pdf> (дата звернення: 09.03.2018).

5. Рудік О. О. Обумовленість ЄС: еволюція та тенденції розвитку. *Грані*. 2017. Т. 20, № 10. С. 81–86. DOI: 10.15421/1717135.

Одержано 11.03.2018

Рассмотрены виды социальных изменений, определено состояние современного украинского социума, соответственно этому обозначены главные вызовы, с которыми может сталкиваться человек.

Ключевые слова: социальные перемены, модернизация, трансформация, идентичность, вызов.
